

MAZDEKİZM, MORE ÜTOPYASI, BABEUF TRAJEDİSİ VE ZADRUGA FACİASI ^Φ (İSRAF VE SAVURGANLIKLAR NEDEN KAMUSAL ALANDA DAHA FAZLA?)

Prof.Dr.Coşkun Can Aktan

“Mazdek, mal insanlar arasında ortak olacaktır diyordu. Çünkü insanlar, Tanrı'nın kulları ve Adem'in çocuklarıdır. Her biri ihtiyacına göre ötekinin malını kullanmalı ve hiç kimse bu haktan yoksun kalmamalıdır. Herkes malca eşit olmalıdır. Mazdek'in bu sözleri üzerine herkes malını ortaklığa koymuştu.”

Nizamülmülk

“Her şeye malik ola, bir şeye malik olmaya.”

Bektaşî Atasözü

^Φ Mazdekizm, İranlı Zerdüş'tin din adamı Mazdek'in düşünce felsefesine verilen isimdir. Mazdekizm, İsa'dan sonra V. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan; insan eşitliği ve mal ortaklığını savunan bir akım olarak bilinmektedir. Mazdek, hava ve su gibi, paranın, malın-mülkün de insanlar arasında eşit olarak paylaşılmasını savunuyordu.

Mazdek gibi ortak mülkiyeti savunanlardan bir diğeri 1478-1535 yılları arasında yaşamış olan Kral VIII. Henri'ye özel danışmanlık yapmış olan ve pek çok devlet görevinde bulunan Thomas More'dir. More, en ünlü eseri olarak bilinen Ütopya'da ideal sosyal ve ekonomik düzen oluşturulması için görüşlerini yazmıştır. More'un ideal toplum düzeninde özel mülkiyet sözkonusu değildir.

Mazdek ve Thomas More'un düşüncelerine benzer bir görüş de Babuef adındaki bir Fransız tarafından savunulmuştur. Fransız devriminin yaşandığı yıllarda Babuef (1760-1797) adında bir isyancı, mükemmel eşitliğin ancak mal ortaklığı ile sağlanacağını savunmaktaydı ve bu amaçla 1796 yılında “Eşitler Örgütü”nü kurdu. Babuef'in ortak mülkiyet düşüncesi daha sonra başka düşünürler tarafından da savunuldu. (More ve Babuef'in görüşleri için bkz: Ayferi Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul: 1986.)

Bizim adına “Zadruga Faciası” dediğimiz bir diğerk ortak mülkiyet anlayışı da eski Doğu Bloku ülkelerinde uygulanmıştır. Zadruga, Sırpça bir kelimedir ve “ortak mülkiyet” anlamına gelmektedir. Zadruga, eskiden Yugoslavya ve Bulgaristan'da sahip olunan bir mülkiyet şekliydi. Belirli sayıda Slavlar, komünal yaşam biçimi içerisinde yaşamlarını sürdürüyorlardı. Aynı kırsal alanda çalışıyorlardı, yiyorlardı ve içiyorlardı. Zadruga'nın en önemli özelliği ortak görüş ve oybirliği olmadığı sürece mülkiyet satılamazdı.

“Ütopya adasının ellidört büyük ve güzel şehri vardır, hepsinde aynı dil konuşulur, aynı töreler, aynı kurumlar, aynı yasalar yürürlüktedir. Ütopyalılar ev bark konusunda ortaklık ilkesine bağlıdırlar. Evde hiçbir şey özel değildir, ne varsa herkesin malıdır. Özel mülkiyet düşüncesini kökünden yok etmek için her on yılda bir ev değiştirirler ve herkesin oturacağı ev kur’a ile belli olur. ... Halk kendini toprağın sahibi değil, çiftçisi, işçisi diye görür.”

Thomas More

“Toprak kimsenin, ürünler herkesin olacaktır.”

Babuef

Kamusal alanı ve ortak mülkiyeti savunan her tür kollektivistin (sosyalist, komünist, marksist, faşist, korporatist, falanjist, mazdekçi, fabian, sendikalist, vs.), “kamusal alanın ve ortak mülkiyetin; israfların, savurganlıkların, hırsızlık ve yolsuzlukların ana kaynağı” olduğu gerçeğini neden anlamadıkları ya da anlamamakta ya da kavramamakta neden direndiklerini doğrusu hiçbir zaman anlamış değilim!...

Bigotizmi ve dogmatizmi fikirlerle yıkmak her ne kadar çok güç olsa da ben yine de aslında çok iyi görünen, fakat bazılarının ısrarla görmekten kaçındıkları “kamusal alanın içyüzü”nü bu yazımda iki matrisle ortaya koymaya çalışacağım.

İsrafların ve savurganlıkların ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi “devlet mülkiyeti”nin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Devlet mülkiyeti, her ne kadar “toplum mülkiyeti” olarak görünse de tek tek bireylerin sahip oldukları bir mülkiyet değildir.

İnsan doğası gereği para ve mülkiyete tutkun olan bir varlıktır. Paraya ve mülkiyete değer vermeyen insan sayısı yok denecek kadar azdır. Yine insan, doğası gereği kendi sahip olduğu parayı harcarken ve kendi sahip olduğu mal ve mülkü

kullanırken son derece dikkatlidir. İnsan genel olarak kendine ait olan parayı harcarken ya da mülkiyetini kullanırken içsel faydasını maksimize edecek ve dışsal faydayı minimize edecek karar ve tercihlerde bulunur.

İnsanlar genellikle kendi sahip olmadıkları parayı harcarken ya da kendi sahip olmadıkları mülkiyeti kullanırken, kendi özel paralarını harcarken ya da kendi özel malını kullanırken gösterdikleri hassasiyete sahip olmayabilirler. Bu insanın doğasında olan bir özelliktir.

Özetle, özel alan ile kamusal alan arasında çok önemli bir fark vardır. Özel alan içinde bir “sahip” bulunur ve bu sahip kendi parasını harcar ya da kendine ait bir malı kullanır. Özel alan içerisinde müsrif davranan bir birey bunun bedelini kendisi öder. Örneğin, işletmesinde israf ve savurganlık yapan bir müteşebbisin maliyetleri artar ve dolayısıyla karı azalır. Dahası müsrif müteşebbis, haciz ve iflas gibi olaylarla karşılaşabilir. Kamusal alan içerisinde ise gerçek bir “sahip” bulunmaz. Kamusal alanda başkasına ait paraları (halka ait paraları) başkası adına (halk adına) harcayan politik müteşebbisler bulunur. Politik müteşebbislerin müsrif davranmalarının bedelini kendileri değil, halk öder. Öte yandan, kamusal alanda, özel alandan farklı olarak herkese ait olan mülkiyeti herkesin kullanması sözkonusudur.

Kamusal alanda “sahip” bulunmaması (dolayısıyla özel mülkiyetin olmaması) israf ve savurganlıkların ortaya çıkmasına neden olur. Konuyu iki şekil üzerinde açıklamaya çalışalım.

Şekil-1’de israf ve savurganlıklar yönünden özel harcama ve kamusal harcama arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.¹ Matris üzerindeki dört alan içerisinde israf ve savurganlıkların en fazla olduğu alan D alanıdır. Bu alanda başkalarının parası, başkaları için harcanır. Bu alanı “kamusal alan” olarak adlandırabiliriz. Örneğin, kamu ekonomisinde politikacılar kendi paralarını kendileri için değil, halkın paralarını yine halk için harcarlar. İşte, israf ve savurganlıkların asıl kaynağı bu alandır.

İsraf ve savurganlıkların en az olduğu alan ise A ve C alanıdır. Bu iki alanda birey, kendi parasını kendisi için ya da başkası için (eşi, çocukları, anne ve babası vs.) harcar. Bu alanda birey, parasını harcarken elde edeceği faydayı maksimize etmeye çalışır, mümkün olduğu ölçüde kaliteli mal ve hizmetleri en düşük fiyattan satın almak için çabalar. Burada hemen belirtelim, C alanı çok geniş olmayan bir alan olarak düşünülmelidir. Birey, ancak çok yakın olduğu eş, akraba ve dostları dışında başkası için genellikle para harcamaz. Bu alanda hem egoizm, hem de alturizm geçerli olabilir. Örneğin, bir kimse çıkarı dolayısıyla bir başkasına hediye verebilir , veyahutta herhangi bir çıkar gözetmeksizin ihtiyacı olan yoksullara yardımda bulunabilir. İlk örnekte egoist, ikinci örnekte ise alturist bir eğilim sözkonusudur.

Şekil-2’de ise israf ve savurganlıklar yönünden özel mülkiyet ve kamu mülkiyeti arasındaki farklılık ortaya konulmaya çalışılmıştır. Şekilden anlaşılacağı üzere burada da israf ve savurganlıkların en fazla olduğu alan D alanıdır. Bu alanda devlete ait mal ve mülk (kamusal mülkiyet) halkın seçtiği temsilciler ve onların atadığı bürokratlar tarafından idare olunmaktadır. “Kamusal alan” olarak adlandırdığımız bu

¹ Bilebildiğimiz kadarıyla çizdiğimiz birinci matrisi ilk geliştiren kişi ünlü iktisatçı ve filozof Milton Friedman’dır. Nobel Ekonomi ödülü sahibi Milton Friedman’ın geliştirdiği şekil şu eserde yer almaktadır: *Milton Friedman and Rose Friedman, Free to Choose, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1980.* S.116. Biz Friedman’ın geliştirdiği matris üzerinde bazı değişiklikler yapmış

alanda israf ve savurganlıkların diğer tüm alanlara kıyasla çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

İsraf ve savurganlıkların en az olduğu alan ise A alanıdır. Bu alanda birey kendine ait bir mülkiyeti kendisi kullanmakta ya da kendisi yönetmektedir. Örneğin, özel fabrika sahibi bir müteşebbis mal ve hizmet üreten işletmesinde maliyetlerini minimize etme, karını maksimize etme gayreti içerisindedir. Müteşebbis, maliyetleri minimize etmesi için organizasyondaki israf ve savurganlıkları ortadan kaldırmak zorundadır. Aksi halde, işletmenin zarar etmesi ve daha da kötüsü iflas etmesi tehlikesi bulunmaktadır.

İsraf ve savurganlıkların ikinci derecede en az görüldüğü alan ise B alanıdır. Bu alanda özel işletme sahibi işletmeyi kendi yönetmemekte, yönetimi profesyonel bir genel müdüre bırakmayı tercih etmektedir. Bu alan içerisinde de genel müdürün maliyetleri minimize etme ve karı maksimize etme çabası içinde olması gerekir. Aksi halde, işletme sahibi genel müdürün işine son verir ve yeni bir genel müdür getirir.

D alanı ile A alanı arasındaki temel farklılık şu iki noktadadır:

- ❖ mülkiyet yapısı,
- ❖ sahiplik durumu.

D alanında kamusal mülkiyet sözkonusu olup, organizasyon sahibin (yani halkın) vekilleri tarafından yönetilmektedir.

A alanında ise özel mülkiyet sözkonusudur ve organizasyon bizzat sahip tarafından yönetilmektedir.

bulunuyoruz. Ayrıca bu matrisi özel mülkiyet ve kamusal mülkiyete uyarlamış bulunuyoruz. Bkz. Şekil-2.

B alanında ise her ne kadar özel mülkiyet yapısı sözkonusu ise de “sahip”, organizasyonu bizzat kendisi yönetmemektedir.

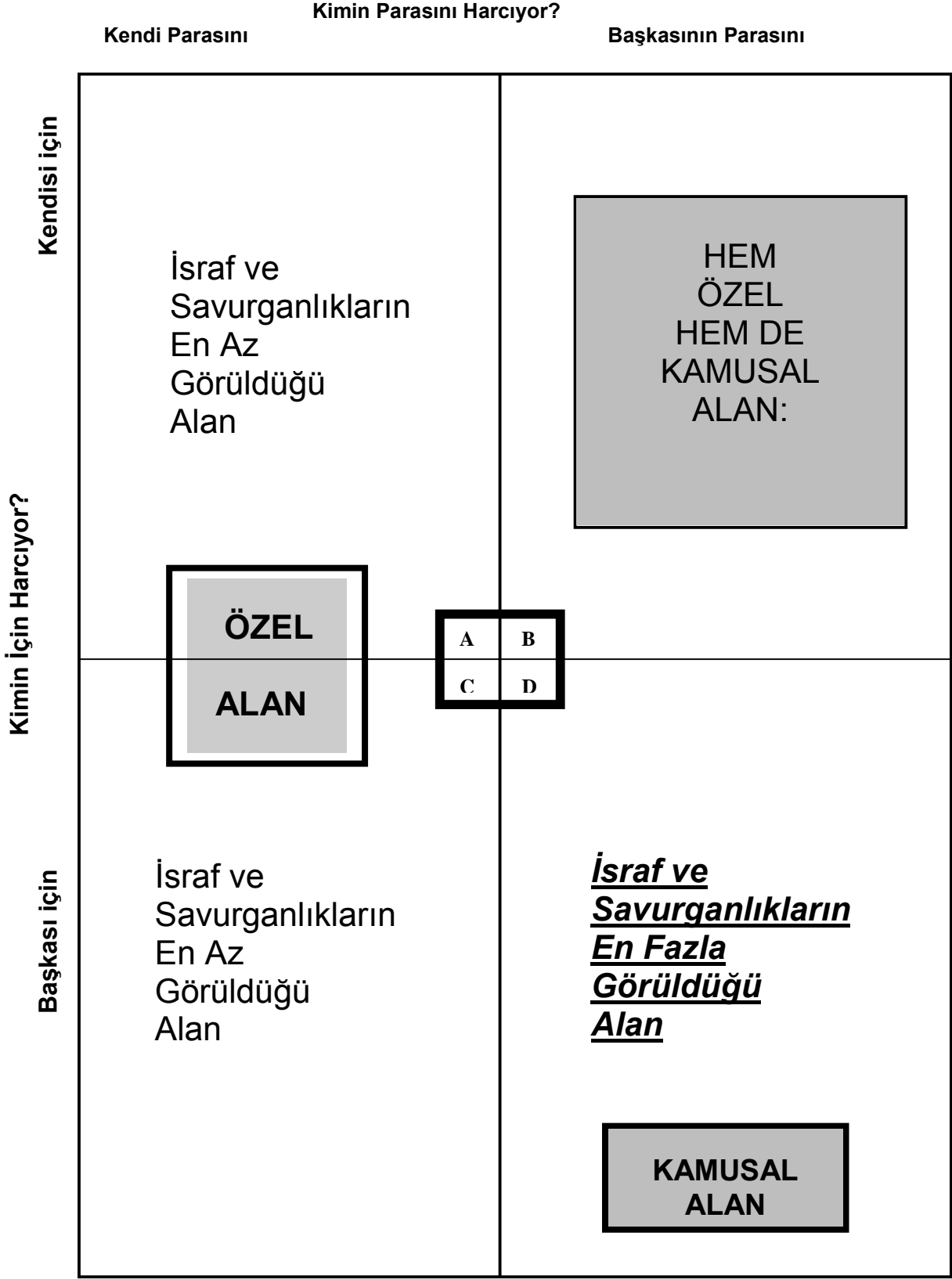
SONUÇ

Yukarıdaki açıklamalardan ulaştığımız sonuç şudur; kamusal alanda (devlet), özel alana göre israf ve savurganlıklar çok daha fazladır. Kamusal ortak mülkiyet her zaman bir trajedi ve faciaya dönüşmek durumundadır. Bunun nedeni oldukça basit ve anlaşılabilir. Kamusal ortak mülkiyetin gerçek sahibi yoktur.

“Devletin malı, milletin malıdır” sözü bana göre hiçbir anlam ifade etmeyen bir yutturmacadan başka bir şey değildir. Devletin malının herkese ait olması anlamında, bu söz doğru kabul edilebilir. Ancak burada unutulmaması gereken şudur: herkese ait olan bir mal hiç kimseye aittir, hiç kimseye ait olmayan bir malı da insanlar kendi mal ve mülkleri gibi korumazlar. Başkasının malını ortak olarak kullanım sözkonusu olduğunda israf ve savurganlıklar kaçınılmaz olur. Buradan hareketle, israf ve savurganlıkların azaltılması için kamusal mülkiyet alanının daraltılması, özel alanın ise genişletilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Bizler Thomas More'un düşlediği ütopya adındaki bir adada değil, gerçek bir dünyada yaşıyoruz... Mazdek gibi din sapkınlarının, Babuef gibi egalitarian isyancıların görüşlerinin ne kadar yanlış olduğunu tarih doğrulamıştır... Zadruga faciasını gözleriyle görmek isteyenler eski komünist ve sosyalist ülkelere gitmelidirler!...

Şekil- 1: İsrif ve Savurganlık Yönünden Özel Harcama ve Kamusal Harcama Alanları

Şekil- 2: İsrif ve Savurganlık Yönünden Özel Mülkiyet ve Kamusal Mülkiyet Alanları

